

Крсто ПИЖУРИЦА*

ОКО ЈЕДНЕ ГОДИШЊИЦЕ

Сиромаштво ваљаних историјских извора често проучаваоце историјских личности, чак и историјских процеса, наводи на погрешне закључке и произвољне оцјене, па, понекад прође доста времена док се истина утврди и податак установи. Споменимо само проблем *истраге потурица* у црногорској историографији, или ауторство „Тихог Дона”, или полемику о Његошу и Мажуранићу. Овога аутора одавно копка вријеме живљења и судбина Баја Пивљанина, јунака црногорске епике и историје, будући да је и сам примао здраво за готово оно што је наслијеђено и стазама утабано. Случајност је више хтјела него систематичност да набасам на различите информације о животу Баја Пивљанина, па их овдје и саопштавам. Пођимо редом:

Вук Караџић у трећој књизи својих „Српских народних пјесам”, изашлој у Бечу 1846. године, дословно каже: „Бајо је Пивљанин живљео на свршетку XVII и у почетку XVIII вијека. У Црној се Гори приповиједа (као што спомиње и г. Симо Милутиновић у црногорској и херцеговачкој *Пјеванији* на страни 95) да је ондје на Цетињу погинуо од Турака 1712. године. Да је био родом из *Пиве* (у Херцеговини), то показује његово презиме (*Пивљанин*). У Пиви се јамачно мора знати и из кога је села и има ли јоште ко од његова рода: а може бити да се онамо што више и друкчије приповиједа *зашто* је отишао у хајдуке. Он је, као што се и пјева и приповиједа, љети с подоста друштва хајдуковао или *четовао* против Турака по Херцеговини, а зиме је проводио у приморју код Пераста, гдје се и сад показују зидине од куће и његове и његова друга *Лима харамбаше* (онуда се приповиједа да су под кућама или *кулама* имали *тамнице*, у којима су држали Турке кад би кога жива ухватили). Пераштани отприје нијесу међу се примали људе нашега закона, али су се опет доласку оваквога јунака и турскога непријатеља

* Аутор је доктор књижевности у пензији.

као што је био Бајо Пивљанин врло обрадовали, јер су и они били онда у великоме страху од Турака, који су их често узнемиравали. У Перасту се приповиједа да се Бајо Пивљанин ондје звао *Никола сердар*; по свој прилици му је крштено име било *Никола*, а Бајо надимак; а сердарство ваља да су му дали Пераштани. Кад Турци 1712. године ударе на Црну Гору, Бајо, као што се приповиједа, отиде са својим друштвом Црногорцима у помоћ и онамо погине. На онијем крајевима он се спомиње и у пословици:

Не боји се Бајо пушке цефердара,
него пушке опутом свезане”.¹

Неодређено Вуково мишљење о Бајовој погибији „онамо погине” надопунио је Његош, који је и ближе означио мјесто Бајове погибије, а тиме је преиначио и годину његове смрти. Урадио је то у стиховима *Горског вијенца*:

Три сердара и два војводе
са њихово триста соколовах,
соко Бајо су тридесет змајевах
мријет неће док свијета траје;
дочекаше Шенђера везира
уврх равне горе Вртијељке
и клаше се љетни дан до подне.
Сви (су) пали један код другога!

Трифун Ђукић је коментаришући стих *Соко Бајо су тридесет змајевах* о томе казао: „Бајо Пивљанин, чувени хајдучки арамбаша из 16. века. Кад су Црногорци почели уз Млечиће да се боре против Турака, крене се скадарски везир Сулејман (код Његоша Шенђер) те на брду Вртијељци, близу Цетиња, победи Бајову дружину, где и Бајо погибе”.²

Приређивачи Његошевих *Сабраних дјела* из 1952. год. (посебно Видо Латковић, аутор биљежака и објашњења) определијели су се (опредијелио се) за сљедећи коментар:

„Три сердара и два војводе
са њихово триста соколовах,
соко Бајо су тридесет змајевах -

у бици на Вртијељци изнад Цетиња у мају 1685. (sic К.П.) (уп. напомену уз ст. 1048) учествовало је око 1200 удружених Црногораца и Приморараца (из Паштровића, Маина, Побора и Грбља) и једна група хајдука у млетачкој служби. У извјештају о овој бици которски провидур Зено не спомиње старјешине Црногорце. Старјешине над Приморцима би-

¹ Вук Ст.Караџић, *Српске народне пјесме*, III. Нолит, Београд 1975. стр. 296.

² П. П. Његош. *Горски вијенац*, Предговор и коментар Т. Ђукића, Југоисток, Београд 1941. стр. 156,

ли су „надинтендант Бошковић” и „гувернадур Грбља”, а хајдучима је заповиједао познати харамбаша Бајо Николић - Пивљанин, који је у то вријеме био у млетачкој служби. Његошеви бројеви „триста соколова” и „тридесет змајевах” односе се на погинуле борце у тој крвавој бици. (У Зеновом извјештају каже се да је погинуло 22 Паштровића, 22 из околине Котора и „већи број” Црногораца). У бици су погинули и сва тројица поменутих старјешина, Бошковић, грбальски гувернадур и харамбаша Бајо Пивљанин”. Слиједи коментар 1048. стиха.³ Коректно-сти ради ваља напоменути да је година збивања, коју смо пропратили знаком чуђења, преиначена и фиксирана као год. 1685, те се зато она претходна има сматрати штампарском грешком. Ми смо наводили оно што у извору пише.

О Бају Пивљанину у *Енциклопедији Југославије* налази се сљедећа одредница: „Пивљанин (Николић), Бајо. По предању родом из Пиве, погинуо на Вртијељци, Цетиње, 1685. Опјеван у више народних пјесама као вођа хајдучке или ускочке дружине. У млетачким документима помиње се 1669, кад са породицом и браћом Дмитриром и Петром живи у Равним Котарима код Задра. Послије Кандијског рата настанио се у Рисну 1670, одакле је пресељен у Истру, па убрзо у Равне котаре (1674). У почетку Морејског рата прешао је у Котор и у борби против Турака погинуо. Његош га је опјевао у *Горском вијенцу* као једног од најистакнутијих црногорских јунака”.⁴

Како се види, коментатори не спомињу Вукову годину смрти Баја Пивљанина, нити вријеме Бајова живота назначено Трифуном Ђукићем. Вук је збивањима био ближи но наредни коментатори, а Ђукић је био професор, који је по струци ствар морао провјерити, према томе и знати, Може ли бити да су Вук и Трифун задријемали пред истином и може ли се на њих примијенити стара латинска пословица „quandoque bonus dormitat Homerus”, или може ли бити да је Његош боју на Вртијељци хтио придати већи значај тиме што је у њ пјеснички довео гласовитог црногорског хајдука, па се, наредни коментатори, ослонивши се на Његоша, нијесу ни трудили да провјере вријеме живљења и мјесто и годину смрти Баја Пивљанина? Може ли бити да је и назначена енциклопедијска јединица, потписана Новаком Миљанићем, испустила провјеру Вукове информације? Дакле, гдје је истина о Бају Пивљанину? Та чињеница није занемарљива, с обзиром на то да ће Његош ипак остати у школским програмима, а школској популацији Његоша и његово дјело треба вјерно тумачити.

³ П. П. Његош. Цјелокупна дјела (*Горски вијенац*). Просвета, Београд 1952. Књ. 3. стр. 190.

⁴ *Енциклопедија Југославије*, св. 6. Загреб, MCMLXV, стр. 507.